

Konrad Paduszek

"Rossijskaja wojennaja emigracija i
sowietskije spieczsłużby w dwadcatyje
gody XX wieka", W. I. Goldin,
Petersburg 2010 : [recenzja]

Przegląd Historyczno-Wojskowy 12 (63)/3 (236), 195-196

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

sprawiedliwości. Zupełnie niepotrzebnie autor przytacza informację, że według niepotwierdzonej wersji oficer BKA Grzegorz Zybajło został rozstrzelany przez wywiad polski w Marsylii w 1944 r. (s. 341). Z dostępnej literatury przedmiotu wiemy, że Zybajło po wojnie wrócił na Białoruś, gdzie zmarł.

Zastrzeżenia budzi dobór fotografii. W celu pokazania wizerunku niektórych białoruskich działaczy wojskowych (Konstanty Jezowitow, Jan Giełda, Franciszek Kuszel) autor posłużył się ich niezbyt fortunnie narysowanymi przez malarza i zamieszczonymi w kalendarzach podobiznami. Przecież nie jest problemem dotarcie do dobrych jakościowo zdjęć tych ludzi.

Zdarzają się również błędy w podpisach zdjęć, np. jedno z nich przedstawia grupę funkcjonariuszy policji pomocniczej, natomiast autor wziął ich za żołnierzy BKA. Autor zamieścił również elementy umundurowania BKA zaznaczając, że niniejsze umundurowanie na zawsze pozostało jedynie projektem, którego realizacja w warunkach wojennych nie była możliwa. Przecież podczas wojny nigdy nie rozważano zaopatrzenia jednostek BKA w takie umundurowanie, zamieszczone zaś w monografii szkice umundurowania zostały opracowane w latach powojennych przez wspomnianego wcześniej Włodzimierza Szneka, emigranta białoruskiego zamieszkałego w Australii.

Heroizacja i mitologizacja tzw. Wielkiej Wojny Ojczyźnianej przez długi czas uniemożliwiały poznanie o niej prawdy. Po przeczytaniu omawianej monografii odnosi się wrażenie, że jej znaczenie ma polegać na przedstawieniu dziejów Białorusi podczas okupacji niemieckiej widzianych nie przez pryzmat historiografii radzieckiej. Książka miała szansę wypełnić istotną lukę w rosyjskiej nauce historycznej, lecz autor jedynie częściowo sprostał temu zadaniu. Nie dość, że nie zostały rozwiane dotychczasowe mity, to niektóre z nich zostały jeszcze bardziej utrwalone. Nadal istnieje pilna potrzeba rzetelnego i wszechstronnego zaprezentowania danego tematu czytelnikowi rosyjskiemu.

Jerzy Grzybowski

OMÓWIENIA LITERATURY ZAGRANICZNEJ

W. I. Goldin, *Rossijskaja wojennaja emigracija i sowjetskije spieczsłużby w dwadcatyje gody XX wieka*, Petersburg 2010.

Monografia dotyczy działań sowieckich służb wywiadowczych i kontrwywiadowczych przeciwko rosyjskiej emigracji w latach dwudziestych XX wieku. Autor książki specjalizuje się w badaniach dziejów rosyjskiego wychodźstwa i wojny domowej.

Porażka w wojnie domowej sprawiła, że wielu Rosjan, przeciwników władzy sowieckiej, musiało wyemigrować, osiedlając się głównie na Bałkanach, w Polsce, Francji, Niemczech, Turcji oraz państwach Dalekiego Wschodu. Znaczną rolę wśród emigrantów odgrywały

organizacje kierowane przez byłych dowódców wojsk „białych”, skupiające byłych żołnierzy i oficerów. Prowadziły one działalność polityczną, wywiadowczą oraz dywersyjną przeciwko Związkowi Sowieckiemu. Z tych powodów uważano ich w Moskwie za główne zagrożenie dla „proletariackiej” władzy.

Autor, badając tytułowe zagadnienie, wyodrębnił cztery główne problemy:

- siły wojsk „białych” w rosyjskiej wojnie domowej i zwalczanie ich przez sowieckie organa bezpieczeństwa;
- wojenna emigracja po zakończeniu wojny domowej i inwigilacja jej przez WCzKa/GPU/OGPU. Autor drobiazgowo omówił operacje przeciwko Ludowemu Związkowi Obrony Ojczyzny i Wolności prowadzone pod kryptonimem „Syndykat” i „Syndykat-1”;
- analiza przebiegu największej sowieckiej operacji przeciwko emigracji rosyjskiej prowadzonej pod kryptonimem „Triest”. Jej konsekwencją było rozbitcie organizacji i eliminacja zagrożenia dla władzy sowieckiej;
- działalności sowieckich organów bezpieczeństwa przeciwko emigracji pod koniec lat dwudziestych XX wieku.

Omawiana monografia ma dużą wartość ze względu na doświadczenie i umiejętności warsztatowe autora oraz szeroką kwerendę archiwalną i biblioteczną. Wprawdzie dzieje emigracji rosyjskiej znajdują się na marginesie zainteresowań polskich historyków, ale w II Rzeczypospolitej działały organizacje rosyjskiej emigracji wojskowej, a polski wywiad utrzymywał kontakty z wieloma ich grupami w kraju i za granicą. Z tych powodów książka jest cenna, zwłaszcza dla badaczy dziejów wywiadu II Rzeczypospolitej.

Konrad Paduszek

* * *

Alaksiej Litwin, Jaŭhien Hrebień, Siarhiej Nowikaŭ,
*Wiertannie ũ rabstwa. Prymusowaja praca nasiel-
nictwa Biełarusi 1941–1945 hh.*, Mińsk 2010.

Omawiana książka wyszła spod pióra trzech historyków białoruskich, którzy od lat zajmują się badaniem dziejów Białorusi podczas II wojny światowej. Pierwszy jest autorem wielu artykułów naukowych na temat białoruskich formacji wojskowych w służbie niemieckiej, kolejni dwaj zajmują się różnymi aspektami rzeczywistości okupacyjnej na Białorusi w latach 1941–1944. Tym razem badacze ci podjęli inny, bardzo ciekawy temat – problem przymusowych wschodnich robotników z Białorusi. Temat ten trudno uznać za białą plamą w historiografii białoruskiej, ponieważ w ostatnich latach ukazało się wiele publikacji naukowych na ten temat. Nic dziwnego, gdyż szacuje się, że w ciągu 3 lat okupacji niemieckiej Białorusi wywieziono na roboty do III Rzeszy blisko 500 tys. cywilów. Do tej pory jednak ukazywały się głównie zbiory dokumentów z archiwów białoruskich i wspomnienia dawnych ostarbajterów oraz nieliczne opracowania o charakterze analitycznym. Żadna z dotychczasowych prac nie była oparta na tak szerokiej bazie źródłowej.